

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Економічний факультет
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему “ Облік та контроль основних засобів на комунальних підприємствах
енергетичного сектору ”

Виконав: студент групи: ОО-42

Мізик Дмитро Сергійович

спеціальності 071 “Облік і оподаткування”

Керівник Баланюк І.Ф.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Левандівський О.Т.

(прізвище та ініціали)

Івано-Франківськ – 2025 р.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Економічний факультет
Кафедра обліку і оподаткування
Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

(підпис)

Баланюк І.Ф.

“7” листопада 2024 р.

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТА

Мізика Дмитра Сергійовича

1. Тема роботи: «Облік та контроль основних засобів на комунальних підприємствах енергетичного сектору»

керівник роботи: завідувач кафедри обліку і оподаткування
доктор економічних наук, професор
заслужений діяч науки і техніки України Баланюк І.Ф.

2. Перелік питань, які потрібно розробити:

1.1. Поняття основних засобів та їх класифікація

1.2. Нормативно-правове регулювання обліку основних засобів в Україні

1.3. Роль обліку та контролю у забезпеченні ефективного використання основних засобів

2.1. Визначення вартості основних засобів: первісна, залишкова, справедлива

2.2. Аналітичний та синтетичний облік основних засобів на комунальних підприємствах енергетичного сектору

2.3. Удосконалення обліку основних засобів на комунальних підприємствах енергетичного сектору

3.1. Види контролю основних засобів

3.2. Внутрішній контроль за станом та використанням основних засобів

3.3. Підвищення ефективності основних засобів на комунальних підприємствах

3. Дата видачі завдання 04.12.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Теоретичні основи обліку та контролю основних засобів	17.02.2025 р.	Виконано
2.	Особливості обліку основних засобів на комунальних підприємствах енергетичного сектору	18.03.2025 р.	Виконано
3.	Контроль за використанням основних засобів	21.04.2025 р.	Виконано

Студент Мізик Мізик Д.С

Керівник роботи Баланюк І.Ф.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Економічний факультет
Кафедра обліку і оподаткування

ВІДГУК
на кваліфікаційну роботу
студента групи ОО-42 Мізика Дмитра Сергійовича
на тему:
“ОБЛІК ТА КОНТРОЛЬ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА
КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ”

Тема кваліфікаційної роботи є важливою для комунальних підприємств енергетичного сектору, які відіграють ключову роль у забезпеченні стабільної роботи інфраструктури міст та громад. Рациональне використання основних засобів, контроль за їх станом та ефективністю використання є необхідною передумовою сталого функціонування підприємств комунальної власності.

У кваліфікаційній роботі визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, обґрунтовано актуальність теми. Структура роботи логічна, відповідає вимогам до такого виду наукових досліджень.

У першому розділі розкрито економічну сутність основних засобів, їх класифікацію, порядок оцінки та обліку, нормативно-правове забезпечення.

У другому розділі розглянуто особливості організації обліку основних засобів на КП “Івано-Франківськміськвітло”, показано документування, оцінку, нарахування амортизації.

У третьому розділі досліджено стан організації контролю за використанням основних засобів підприємства, виявлено основні проблеми та запропоновано напрями удосконалення цього процесу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що рекомендації, розроблені автором, можуть бути використані на КП “Івано-Франківськміськвітло” для підвищення ефективності обліку та контролю основних засобів.

Загальний висновок. Кваліфікаційна робота Д.С. Мізика на тему «Облік та контроль основних засобів на комунальних підприємствах енергетичного сектору» є завершеним, самостійно виконаним дослідженням, відповідає вимогам, які ставляться до таких робіт, а її автор заслуговує на присудження першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування».

Рекомендується до захисту з позитивною оцінкою.

Науковий керівник:
д.е.н., професор

Баланюк І.Ф.

«23» травня 2025 р.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Економічний факультет
Кафедра обліку і оподаткування

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу

студента економічного факультету Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника Мізика Дмитра Сергійовича

на тему:

“ОБЛІК ТА КОНТРОЛЬ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ”

Актуальність теми. У сучасних умовах функціонування комунальних підприємств, які забезпечують життєдіяльність міської інфраструктури, важливого значення набуває організація ефективного обліку та контролю основних засобів. Від якісної організації цього процесу залежить ефективність використання майнового потенціалу підприємств енергетичного сектору, своєчасне оновлення обладнання. Тому тема дослідження є актуальною та відповідає сучасним вимогам управління підприємствами комунальної власності.

Постійне оновлення нормативної бази бухгалтерського обліку вимагає від фахівців глибоких знань і навичок у веденні обліку основних засобів, а також забезпечення їх ефективного контролю. Якість проведеного дослідження проблеми полягає в обґрунтуванні теоретичних та методичних аспектів організації і методики обліку, внутрішнього контролю основних засобів, а також розробці рекомендацій щодо удосконалення контролю на підприємстві. Результати дослідження викладені у логічній послідовності, поставлені мета і завдання у роботі є розглянутими та завершеними конкретними висновками та рекомендаціями, які мають практичну цінність і можуть бути реалізовані у діяльності підприємства.

Загальний висновок і оцінка кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота Мізика Д.С. на тему «Облік та контроль основних засобів на комунальних підприємствах енергетичного сектору» відповідає вимогам, що ставляться до такого виду робіт. Проведені дослідження мають завершений характер і можуть бути представлені до захисту з позитивною оцінкою, а її автор заслуговує на присудження першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування».

Рецензент:
доктор економічних наук, професор

Левандівський О.Т.

«23» травня 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ.....	8
1.1 Поняття основних засобів та їх класифікація	8
1.2. Нормативно-правове регулювання обліку основних засобів в Україні ...	13
1.3. Роль обліку та контролю у забезпеченні ефективного використання основних засобів.....	20
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ	29
2.1. Визначення вартості основних засобів: первісна, залишкова, справедлива	29
2.2. Аналітичний та синтетичний облік основних засобів на комунальних підприємствах енергетичного сектору	33
2.3. Удосконалення обліку основних засобів на комунальних підприємствах енергетичного сектору	39
РОЗДІЛ 3 КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	44
3.1. Види контролю основних засобів	44
3.2. Внутрішній контроль за станом та використанням основних засобів.....	50
3.3. Підвищення ефективності основних засобів на комунальних підприємствах.....	56
ВИСНОВОК	63
Список використаних джерел.....	66

ВСТУП

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку України особливого значення набуває питання ефективного функціонування комунальних підприємств, що діють у сфері енергетики. Саме ці суб'єкти господарювання забезпечують безперебійне постачання теплової та електричної енергії населенню, установам соціальної інфраструктури, підприємствам і організаціям різних форм власності. Для досягнення високого рівня якості надання послуг, стабільності роботи та конкурентоспроможності підприємств необхідним є раціональне управління всіма ресурсами, зокрема основними засобами, які становлять матеріальну основу діяльності. Основні засоби комунальних енергетичних підприємств – це технічні засоби, мережі, будівлі, споруди, транспортні засоби, прилади обліку тощо, які використовуються у процесі виробництва, передачі та постачання енергії. Значна вартість, тривалий строк експлуатації, необхідність постійного технічного обслуговування та модернізації обумовлюють потребу в чіткому бухгалтерському обліку, аналітичному підході до їх управління та системному внутрішньому контролі.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемам обліку та контролю основних засобів присвячено значну кількість праць як українських, так і зарубіжних науковців, зокрема таких авторів, як Бутинець Ф.Ф., Сопко В.В., Гуцайлюк З.В., Кужельний М.В., Завгородній В.П., Балацький Є.О. У наукових публікаціях розглядаються питання класифікації, оцінки, амортизації, модернізації основних засобів, удосконалення методики ведення обліку відповідно до національних та міжнародних стандартів. Проте специфіка комунальних підприємств енергетичного сектору, зокрема КП «Івано-Франківськміськвітло», потребує подальшого дослідження з огляду на особливості їх технічної інфраструктури, джерел фінансування та нормативного регулювання.

Метою роботи є всебічне дослідження організації бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю основних засобів на комунальному підприємстві енергетичного сектору – КП «Івано-Франківськміськсвітло», виявлення проблемних аспектів їх використання, а також розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення обліково-контрольної системи з урахуванням сучасних вимог управління.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- Узагальнити теоретичні підходи до визначення сутності, класифікації та оцінки основних засобів;
- Дослідити нормативно-правову базу, що регулює облік і контроль основних засобів в Україні;
- Проаналізувати організацію бухгалтерського обліку основних засобів на прикладі КП «Івано-Франківськміськсвітло»;
- Оцінити стан та ефективність внутрішнього контролю за використанням основних засобів;
- Визначити основні проблеми в обліку та контролі основних засобів на підприємстві;
- Запропонувати напрями удосконалення обліково-контрольної системи з урахуванням цифровізації та сучасних підходів до управління активами.

Мета досліджень. Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування та практичне дослідження організації обліку і контролю основних засобів на комунальних підприємствах енергетичного сектору, визначення проблемних аспектів та формування пропозицій щодо їх вирішення з урахуванням сучасних вимог бухгалтерського обліку та управління.

Об'єкт досліджень. Об'єктом дослідження є комунальне підприємство «Івано-Франківськміськсвітло», яке здійснює діяльність у сфері зовнішнього освітлення міста.

Предмет досліджень. Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та організаційні аспекти ведення обліку основних засобів і здійснення контролю за їх використанням у комунальних підприємствах енергетичного сектору.

Методи досліджень. У процесі дослідження застосовувалися загальнонаукові методи: аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, системний підхід, а також спеціальні методи бухгалтерського обліку – документування, інвентаризація, оцінка, калькулювання та аналітичне групування. Для аналізу ефективності використання основних засобів використовувались методи фінансово-економічного аналізу.

Практична значущість роботи. Практична значущість кваліфікаційної роботи полягає у можливості застосування отриманих результатів у діяльності КП «Івано-Франківськміськсвітло» з метою удосконалення системи обліку основних засобів, підвищення ефективності внутрішнього контролю, формування обґрунтованої політики щодо модернізації та використання активів.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У першому розділі розглядаються теоретико-методологічні засади обліку та контролю основних засобів. У другому – проаналізовано організацію обліку основних засобів на підприємстві КП «Івано-Франківськміськсвітло». У третьому – розкрито організацію контролю за використанням основних засобів та оцінено ефективність їх використання. У висновках подано узагальнені результати дослідження та запропоновано напрями удосконалення облікових і контрольних процедур.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

1.1 Поняття основних засобів та їх класифікація

Основні засоби є одним з найважливіших елементів активів будь-якого суб'єкта господарювання, оскільки саме вони створюють матеріально-технічну базу для здійснення виробничого процесу, забезпечення надання послуг або виконання адміністративних функцій. У контексті бухгалтерського обліку основні засоби виступають як довгострокові матеріальні активи, призначені для багаторазового використання протягом тривалого часу.

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» (П(С)БО 7), основні засоби – це матеріальні активи, які:

- призначені для використання в процесі виробництва, надання послуг, виконання робіт, здачі в оренду або для адміністративних потреб;
- мають строк корисного використання, що перевищує один рік або операційний цикл (якщо він довший за рік);
- не призначені для продажу в рамках звичайного операційного циклу.

Критерії визнання активу як основного засобу включають:

- контроль підприємства над активом (право власності або інше законне право користування);
- наявність економічної вигоди від його використання в майбутньому;
- достовірна оцінка вартості.

Окрім національних положень, у практиці часто застосовуються положення Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» (IAS 16), який має подібні підходи, але детальніше регулює

переоцінку, визнання витрат на ремонт і модернізацію та припинення визнання активів.

Основні засоби класифікуються за різними ознаками:

1. За призначенням і функціями:

- Виробничі – використовуються безпосередньо у процесі виробництва продукції або наданні послуг (машини, устаткування, лінії передачі);
- Невиробничі – не беруть участі у виробництві, але забезпечують соціально-культурні або інші потреби (житло для працівників, об'єкти інфраструктури).

2. За місцем використання:

- основні засоби, що використовуються в основній діяльності;
- основні засоби, що перебувають на складі (резервні);
- основні засоби, передані в оренду або тимчасове користування; ті, що перебувають у ремонті, на консервації або в процесі ліквідації.

3. За галузевою специфікою на комунальних підприємствах енергетичного сектору домінують такі групи:

- енергетичне обладнання (котли, турбіни, генератори);
- передавальні пристрої (електромережі, тепломережі);
- будівлі (котельні, трансформаторні підстанції);
- транспорт (спеціалізовані машини для техобслуговування); контрольно-вимірювальні прилади та автоматика (КІПіА).

4. За ступенем використання:

- Діючі – активно використовуються у виробничій діяльності;
- Резервні – знаходяться в очікуванні використання;
- Недіючі – тимчасово не використовуються (консервація, ремонт).

5. За строком служби:

- короткотермінові (1–5 років); середньотермінові (5–15 років); довготермінові (понад 15 років).

6. За джерелами надходження:

- придбані за власні кошти;
- отримані безоплатно;
- передані з інших підприємств;
- створені власними силами;
- придбані за рахунок бюджету, інвестицій або грантів.

Комунальні енергетичні підприємства відзначаються високою капіталомісткістю та тривалими строками експлуатації основних засобів.

Велика частина основних засобів таких підприємств має:

- високу первісну вартість;
- низьку ліквідність (тобто складно швидко реалізувати чи замінити);
- високу залежність від технічного стану (зношення, ефективність роботи);
- критичну роль у безперервності технологічного процесу.

У зв'язку з цим доцільною є також класифікація за пріоритетом оновлення:

- критично важливі (ключові енергетичні вузли);
- другорядні (засоби забезпечення або обслуговування);
- ті, що підлягають списанню або модернізації найближчим часом.

Також у практиці обліку на таких підприємствах ведеться аналітичний облік основних засобів за місцями експлуатації, відповідальними особами та інвентарними номерами, що дозволяє посилити контроль і запобігати зловживанням або втратам.

Класифікація основних засобів – це не просто бухгалтерська процедура, а необхідний інструмент для: формування облікової політики підприємства;

- нарахування амортизації за відповідними методами;

- здійснення технічного та фінансового планування;
- підготовки звітності відповідно до стандартів;
- прийняття обґрунтованих рішень щодо модернізації або оновлення активів.

Таким чином, чітке розуміння сутності та класифікації основних засобів створює підґрунтя для ефективного управління ними, що є особливо актуальним у сфері комунальної енергетики, де будь-які збої в експлуатації активів можуть мати серйозні наслідки для споживачів і громади загалом. Основні характеристики основних засобів:

1. Фізична присутність. Основні засоби мають фізичну форму (будівлі, споруди, машини, транспортні засоби, обладнання). Вони займають певне місце у просторі і можуть бути ідентифіковані у межах підприємства.
2. Тривалий термін служби. Підприємства використовують основні засоби протягом тривалого періоду. Це відрізняє їх від оборотних активів, які використовуються протягом короткого часу. Основні засоби можуть служити від 5 до 50 років і більше (наприклад, будівлі, енергетичне обладнання).
3. Амортизація. Оскільки основні засоби втрачають свою вартість у процесі експлуатації, вони підлягають амортизації. Амортизація – це процес розподілу вартості об’єкта основних засобів на декілька років з метою поступового відшкодування витрат на їх придбання або виготовлення.
4. Економічні вигоди. Основні засоби сприяють отриманню економічних вигод для підприємства. Вони забезпечують безперервний процес виробництва або надання послуг і є основою для досягнення підприємством фінансових результатів.

Оцінка основних засобів є важливою складовою процесу їх обліку. Вартість основного засобу визначається на момент його надходження на підприємство. Первісна вартість об'єкта включає:

- Ціну придбання.
- Витрати на транспортування, встановлення, монтаж.
- Витрати на налаштування і тестування обладнання, що підтверджує його готовність до експлуатації.

Інші витрати, без яких неможливо було б привести актив у стан, придатний для використання. Крім того, підприємства можуть переоцінювати основні засоби відповідно до змін у ринкових умовах, на основі актуальних оцінок вартості. Амортизація основних засобів. Амортизація є основним методом зменшення вартості основних засобів. Вона відображає знос активів, зокрема фізичний і моральний, та допомагає підприємствам компенсувати витрати на відновлення чи заміну активів у майбутньому. Різні методи амортизації дозволяють підприємствам обирати найбільш оптимальний для їхнього виду діяльності. Серед найбільш поширених методів амортизації:

- Прямолінійний метод (рівномірний розподіл вартості на весь строк служби).
- Метод зменшення залишкової вартості (збільшення амортизаційних відрахувань на початку терміну служби).
- Прискорена амортизація (вищі відрахування у перші роки використання об'єкта).
- Виробничий метод (амортизація залежить від кількості виготовленої продукції або годин роботи обладнання).

Роль основних засобів в діяльності підприємства. Основні засоби є критично важливими для підтримки продуктивності та забезпечення діяльності підприємства. Вони займають центральне місце у будь-якому виробничому процесі, визначаючи можливості для масштабування та розвитку. Від ефективного управління основними засобами залежить не тільки

технічний стан підприємства, але й його фінансова стійкість. Правильне управління основними засобами включає:

- Проведення регулярних інвентаризацій для перевірки фактичного стану активів.
- Планування та проведення ремонтів і модернізацій для збереження та покращення їх технічних характеристик.
- Інвестиційні стратегії, які забезпечують оновлення основних засобів у разі морального чи фізичного зносу.

1.2. Нормативно-правове регулювання обліку основних засобів в Україні

Нормативно-правове регулювання обліку основних засобів в Україні є основоположним елементом системи бухгалтерського обліку. Його метою є створення єдиної системи правил, що забезпечують достовірне, об'єктивне та прозоре відображення стану й руху основних засобів у фінансовій звітності підприємств. Особливе значення це питання має для комунальних підприємств, які обслуговують критично важливу інфраструктуру, зокрема в енергетичному секторі. Законодавчі засади обліку основних засобів. Нормативно-правова база з обліку основних засобів в Україні включає систему взаємопов'язаних законів, підзаконних актів, стандартів та методичних рекомендацій, які охоплюють увесь життєвий цикл основного засобу – від моменту його придбання або створення до списання з балансу. Ключовим документом у цій системі є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» №996-XIV, ухвалений 16 липня 1999 року. У цьому Законі визначено загальні принципи бухгалтерського обліку, включаючи облік основних засобів, обов'язок ведення обліку на підставі первинних документів, складання фінансової звітності, критерії визнання активів та зобов'язань тощо.

У цьому Законі визначено загальні принципи бухгалтерського обліку, включаючи облік основних засобів, обов'язок ведення обліку на підставі первинних документів, складання фінансової звітності, критерії визнання активів та зобов'язань тощо. Відповідно до цього Закону, підприємство самостійно обирає систему організації бухгалтерського обліку, але зобов'язане дотримуватись вимог національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО) або міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), якщо це передбачено законодавством. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. У системі П(С)БО найважливішим нормативним актом щодо обліку основних засобів є П(С)БО 7 «Основні засоби», затверджений Наказом Міністерства фінансів України №92 від 27.04.2000 р. Цей стандарт визначає:

- склад основних засобів;
- правила первісної оцінки;
- порядок визнання;
- способи нарахування амортизації;
- вимоги до переоцінки, ремонту, модернізації та вибуття основних засобів.

Згідно з П(С)БО 7, об'єкт визнається основним засобом, якщо він:

- утримується підприємством для використання у виробництві або постачанні товарів і послуг;
- використовується в адміністративних цілях, для здавання в оренду або в інших цілях;
- має строк корисного використання понад один рік.
- У цьому стандарті також визначені методи амортизації, серед яких:
 - прямолінійний;
 - зменшення залишкової вартості;
 - кумулятивний;

- виробничий.

Міжнародні стандарти фінансової звітності .У разі застосування міжнародних стандартів, орієнтиром слугує МСФЗ 16 «Основні засоби» (IAS 16 Property, Plant and Equipment). Його основна ідея полягає в оцінці основних засобів за справедливою вартістю та визнанні витрат на амортизацію протягом усього строку корисного використання. Відповідно до цього стандарту, суб'єкт господарювання має:

- оцінити об'єкт основного засобу за первісною вартістю;
- систематично амортизувати його вартість;
- оцінити можливі знецінення та списання у разі втрати корисності.

МСФЗ особливо актуальні для великих підприємств, які готують консолідовану звітність або залучають міжнародне фінансування. У комунальному секторі перехід на МСФЗ здійснюється поступово, за умови законодавчих приписів або вимог інвесторів. Податковий Кодекс України .Питання податкового обліку основних засобів регулюються Податковим кодексом України. Кодекс містить правила щодо:

- податкової класифікації основних засобів (за групами);
- мінімального строку амортизації;
- методів амортизації для податкових цілей;
- податкових різниць при обліку ремонтів, переоцінок, модернізацій.

Зокрема, відповідно до Податкового кодексу, основні засоби поділяються на групи з відповідними строками мінімального корисного використання. Наприклад, для машин і обладнання – не менше 5 років, для будівель – не менше 20 років. Операції з ремонту основних засобів підлягають контролю з точки зору обмежень щодо витрат, які можна включити до податкового обліку. Підзаконні нормативні документи .Окрім законів і стандартів, бухгалтерський облік основних засобів регламентується низкою підзаконних нормативних актів. Зокрема:

- Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів, затверджена наказом Міністерства фінансів України №561 від 13.09.2016 р., визначає порядок ведення аналітичного та синтетичного обліку основних засобів.

- Типові форми первинної облікової документації (акти приймання-передачі, інвентаризаційні описи, картки обліку тощо).

- Накази та листи Державної казначейської служби, ДПС та інших органів, що регламентують порядок обліку основних засобів у бюджетних установах.

Ці документи особливо важливі для комунальних підприємств, діяльність яких часто фінансується з місцевих бюджетів або за державними програмами. Галузеві особливості регулювання в енергетичному секторі. Комунальні підприємства енергетичного сектору мають специфіку у веденні обліку основних засобів, що пов'язана з характером діяльності, технологічною складністю обладнання, регуляторними вимогами. До таких особливостей належать:

- наявність великої кількості технічно складних об'єктів (електростанції, трансформатори, мережі, котельні тощо);
- потреба у щорічній технічній переоцінці;

- нарахування зносу із застосуванням методів, затверджених Національною комісією з регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП);

- облік модернізацій і реконструкцій у рамках інвестиційних програм, які погоджуються з місцевими радами або профільними міністерствами.

Зокрема, НКРЕКП встановлює вимоги до структури тарифів, у яких важливу роль відіграють амортизаційні відрахування, що базуються на облікових даних про основні засоби. Відповідальність за порушення обліку. Ведення обліку основних засобів – це не лише технічне завдання, а й

юридично значуща функція, від правильного виконання якої залежить точність фінансової звітності, своєчасність сплати податків, обґрунтованість формування тарифів (у випадку комунальних підприємств) та захист майнових прав підприємства. Невиконання або неналежне виконання обов'язків щодо обліку основних засобів тягне за собою юридичну відповідальність – адміністративну, фінансову, цивільну, а в окремих випадках і кримінальну. Адміністративна відповідальність встановлюється Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП). Зокрема:

- Стаття 164–2 КУпАП передбачає відповідальність за порушення порядку ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності: «Порушення встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності... тягне за собою накладення штрафу від 8 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян...»
- Стаття 166–6 КУпАП: за порушення законодавства про податки, включаючи неправильне відображення даних у бухгалтерському обліку, що спричинило заниження податкових зобов'язань (наприклад, шляхом неправильного нарахування амортизації основних засобів).

До адміністративної відповідальності можуть бути притягнені:

- головний бухгалтер;
- директор (як особа, відповідальна за організацію бухгалтерського обліку);
- особи, які безпосередньо здійснюють облік основних засобів (економісти, інженери з техобліку).

Фінансова відповідальність настає у випадку спричинення підприємству збитків у результаті:

- невірної оцінки основних засобів;
- недостовірного визначення амортизації;
- несвоєчасного списання зіпсованих або вибулих активів;

- неправомірного включення ремонтів до капітальних витрат;
- недоотриманих доходів або штрафів через податкові санкції.

Збитки, завдані підприємству з вини посадової особи, можуть бути стягнуті у порядку регресу відповідно до ст. 130 Кодексу законів про працю України та Цивільного кодексу України. Кримінальна відповідальність. У разі, якщо недостовірність обліку основних засобів є навмисною і спрямована на:

- розкрадання майна;
- заниження податкових зобов'язань;
- приховування активів;
- фінансові махінації – може наставати кримінальна відповідальність.

Відповідно до Кримінального кодексу України:

- Стаття 191 – привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем;
- Стаття 366 – службове підроблення (фальсифікація первинних документів обліку основних засобів, інвентаризаційних відомостей, актів списання тощо);
- Стаття 212 – ухилення від сплати податків, зборів (наприклад, через заниження амортизації чи свідоме виключення об'єктів з обліку).

У таких випадках посадовим особам підприємства загрожує не лише штраф, а й обмеження волі, позбавлення права обіймати певні посади, а в окремих випадках – позбавлення волі до 8 років. Цивільно - правова відповідальність. Цивільна відповідальність настає у випадках, коли порушення в обліку основних засобів спричинило збитки іншим юридичним або фізичним особам (наприклад, орендарю, замовнику, власнику комунального майна). У такому випадку сторони можуть звернутися до суду з позовом про відшкодування шкоди. Контрольні заходи для запобігання порушенням, підприємства мають регулярно проводити:

- інвентаризацію основних засобів (згідно з наказом Мінфіну №879);
- внутрішній контроль з боку головного бухгалтера або служби внутрішнього аудиту;
- незалежний аудит (зовнішній контроль), особливо для комунальних підприємств, які звітують перед місцевими органами влади;
- внутрішні розпорядчі документи (накази, інструкції щодо обліку і збереження майна).

Також важливу роль у виявленні порушень відіграють державні перевірки, що проводяться:

- Державною податковою службою України;
- Державною аудиторською службою;
- органами місцевого самоврядування (у частині контролю за комунальним майном);
- Рахунковою палатою (у разі використання бюджетних коштів).

Належне ведення обліку основних засобів – не лише вимога законодавства, а й гарантія ефективного управління ресурсами, захисту майна, прозорості діяльності підприємства та запобігання фінансовим ризикам. Відповідальність за порушення у цій сфері може мати серйозні наслідки для підприємства і його посадових осіб. Саме тому важливо не лише дотримуватись вимог П(С)БО та законів, а й організувати систему внутрішнього контролю й перевірок. У сучасних умовах значна увага приділяється гармонізації національного облікового законодавства з міжнародними стандартами, зокрема МСБО (IAS). Це забезпечує прозорість і зіставність фінансової звітності українських підприємств з міжнародною практикою. Водночас нормативне регулювання в Україні має свої особливості, наприклад, обов'язковість застосування Положень (стандартів) бухгалтерського обліку для державного сектору. До прикладу, комунальні підприємства, такі як КП «Івано-Франківськміськсвітло», зобов'язані вести облік відповідно до НП(С)БО 121 «Основні засоби», який містить вимоги до

первісної оцінки, амортизації, переоцінки та списання об'єктів. Крім того, законодавство встановлює обов'язкові строки для проведення інвентаризації та затверджує типові форми первинних документів. Важливо також враховувати податкові наслідки операцій з основними засобами, що регулюються Податковим кодексом України. Окрему увагу приділено питанню відображення основних засобів у державній статистичній звітності. Крім загальнодержавного регулювання, на рівні підприємства можуть розроблятися внутрішні положення щодо обліку основних засобів. Такі документи конкретизують порядок прийняття об'єктів на баланс, відповідальність посадових осіб, алгоритми документального оформлення операцій.

Загалом, дотримання вимог нормативної бази є ключовим чинником достовірності та законності облікових даних.

1.3. Роль обліку та контролю у забезпеченні ефективного використання основних засобів

Ефективність діяльності будь-якого підприємства значною мірою залежить від стану, структури, рівня використання та організації обліку основних засобів. Для підприємств енергетичного сектору комунальної форми власності це питання набуває особливого значення, оскільки якість послуг, безперебійність енергопостачання та відповідальність перед громадою напряму пов'язані з технічним станом інфраструктури та прозорістю облікових процедур. Основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство використовує в господарській діяльності більше одного року, і які здатні приносити економічні вигоди. У комунальних підприємствах енергетики це, зокрема, котельні, мережі тепlopостачання, трансформаторні підстанції, лічильники, насосне обладнання, автотранспорт, будівлі, офісне та виробниче устаткування. Їх використання пов'язане з великим капіталовкладенням,

високим рівнем зносу та складністю технічного обслуговування. У таких умовах належна організація обліку та контролю забезпечує не лише ведення достовірної звітності, а й створює інформаційну основу для стратегічного планування, фінансового аналізу, управління ризиками та контролю витрат. Функції обліку у процесі управління основними засобами. Облік основних засобів виконує низку важливих функцій:

- інформаційну, забезпечуючи керівництво та зовнішніх користувачів повною, достовірною і своєчасною інформацією щодо наявності, стану та руху активів;
- аналітичну, оскільки облік дозволяє формувати показники, необхідні для аналізу ефективності використання активів (коефіцієнт фондівіддачі, рівень технічного зносу, залишкова вартість тощо);
- контрольну, завдяки якій здійснюється перевірка дотримання облікової політики, своєчасності введення об'єктів в експлуатацію, правильності амортизації, відповідності документів фактичному стану;
- розпорядчу, що передбачає можливість впливу на рішення щодо ремонту, модернізації, передачі або списання основних засобів;
- планово-прогностичну, яка полягає у використанні облікових даних для прогнозування витрат на технічне обслуговування, планування капітальних вкладень тощо.

Облік основних засобів – це не просто інструмент відображення активів на рахунках бухгалтерії. Він є комплексною системою, яка охоплює реєстрацію, класифікацію, оцінку, амортизацію, переоцінку, модернізацію, списання та контроль за станом активів. У комунальних енергетичних підприємствах ці функції мають стратегічне значення. Додатково до основних функцій обліку важливо враховувати наступне:

- Ідентифікаційна функція – дозволяє точно визначити кожен об'єкт основних засобів (інвентарний номер, місцезнаходження, технічні

характеристики), що запобігає плутанині, несанкціонованому використанню або втратам.

- Юридична функція – облік підтверджує право власності підприємства на активи, що має важливе значення під час ревізій, аудитів, у судових спорах чи при передачі майна в концесію чи оренду.
- Фінансова функція – забезпечує нарахування амортизації, яка впливає на формування витрат, прибутку, оподаткування та інвестиційні рішення.
- Обґрунтування інвестиційної політики – облікові дані слугують основою для оцінки потреб у модернізації або доцільності заміни обладнання.

Завдяки якісно організованому обліку можливо забезпечити достовірність фінансової звітності, прозорість для органів місцевого самоврядування та кредиторів, а також своєчасне ухвалення управлінських рішень щодо оновлення матеріально-технічної бази.

Проблеми та ризики, що виникають у процесі обліку основних засобів. На практиці в комунальному секторі спостерігається низка проблем:

- відсутність єдиної бази даних з обліку активів: дані бухгалтерії, технічних служб, інвентаризаційних комісій часто розрізняються;
- застаріле програмне забезпечення або його відсутність, що унеможлиблює автоматизацію облікових процесів;
- неналежне документальне оформлення операцій з введення, списання, переміщення та ремонту основних засобів;
- низький рівень обізнаності персоналу із сучасними методами управління активами;
- недостатнє фінансування технічного обслуговування, що призводить до передчасного зносу;
- високий ризик втрат активів, у тому числі внаслідок несанкціонованого використання або розкрадань.

Такі недоліки негативно впливають на загальний фінансово-економічний стан підприємств, підвищують ризики невідповідності звітності,

обмежують інвестиційну привабливість та можуть призводити до адміністративної або кримінальної відповідальності. Комунальні підприємства енергетичного сектору часто стикаються з комплексом проблем у сфері обліку основних засобів:

- Низька якість первинної документації: акти введення в експлуатацію, технічні паспорти, договори на поставку обладнання часто мають помилки або зберігаються неналежним чином.
- Формальний підхід до інвентаризації: відсутність фактичної перевірки, копіювання старих звітів, недостатня участь технічних спеціалістів у комісіях.
- Відсутність обліку технічного стану: багато підприємств не ведуть реєстрацій технічних оглядів, ремонтів або не пов'язують їх з бухгалтерським обліком.
- Недостатній контроль за об'єктами в оренді або на балансі третіх осіб, що призводить до втрати активів або подвійного обліку.
- Недосконалість методів амортизації: часто підприємства обирають спрощені методи, не беручи до уваги реальні строки служби, що викривлює фінансову звітність.
- Високий ступінь зносу активів: понад 70% основних засобів комунальних підприємств в Україні мають знос понад 50%, що створює значні ризики для безперебійної роботи.

Такі проблеми негативно позначаються не лише на фінансовій звітності, а й на здатності підприємства залучати кошти з бюджету або фінансування від міжнародних донорів. Роль контролю як складової ефективного управління. Контроль забезпечує реальний механізм впливу на дотримання правил експлуатації основних засобів, цільове використання ресурсів, відповідність облікових даних фактичному стану. Він виконується у таких формах:

- внутрішній контроль (службами підприємства);

- зовнішній контроль (аудит, державний фінансовий контроль, перевірки Рахункової палати або Держаудитслужби);
- інвентаризація, яка дозволяє виявити відхилення, списані або знищені об'єкти, несанкціоноване використання;
- внутрішній аудит, спрямований на оцінку ефективності обліку, виявлення ризиків та надання рекомендацій щодо їх мінімізації.

Контроль також сприяє виявленню нераціонально використовуваних активів, об'єктів, які потребують модернізації або заміни, а також дозволяє уникнути випадків подвійного обліку, неправомірного нарахування амортизації чи завищення витрат. Ефективне використання основних засобів: поняття, критерії, індикатори Ефективне використання основних засобів передбачає максимальне залучення потужностей об'єкта у виробничий процес з мінімальними витратами ресурсів. Ключові індикатори:

- коефіцієнт фондоддачі (виручка на 1 грн основних засобів);
- коефіцієнт зносу (частка зношених активів у загальній вартості);
- коефіцієнт оновлення (питома вага нових основних засобів);
- питома енерговитратність на одиницю продукції;
- продуктивність обладнання у розрахунку на 1 працівника.

За цими показниками оцінюється, наскільки раціонально підприємство використовує свої матеріально-технічні ресурси та якою мірою облік сприяє підвищенню їх ефективності. Контроль за використанням основних засобів – це системна діяльність, спрямована на дотримання процедур, попередження втрат та підвищення ефективності експлуатації. Його можна класифікувати за кількома ознаками:

За рівнем реалізації:

- Внутрішньогосподарський контроль – здійснюється керівниками структурних підрозділів та фінансово-економічною службою.

- Аудиторський контроль – внутрішній або зовнішній аудит, що перевіряє відповідність облікової політики та повноту відображення господарських операцій.
- Контроль з боку власника – наприклад, з боку органів місцевого самоврядування або уповноважених комунальних департаментів.

За способом здійснення:

- Документальний контроль – перевірка первинної документації, звітності, облікових реєстрів.
- Фактичний контроль – перевірка стану активів на місці (інвентаризація, техогляд).
- Економічний аналіз – оцінка ефективності використання основних засобів на основі фінансових коефіцієнтів.

Інструменти ефективного контролю:

- ведення електронного журналу ремонтів і техобслуговування;
- впровадження RFID-маркування для автоматизованого обліку руху об'єктів;
- створення реєстру ризиків щодо втрати або простою активів;
- використання мобільних додатків для обліку в польових умовах (наприклад, у тепломережах).

Контроль також передбачає аналіз відповідальності персоналу: у випадку порушення правил експлуатації, нецільового використання майна, затримки з ремонтом або недбалості передбачені дисциплінарні, адміністративні або кримінальні санкції. Основні напрями підвищення ефективності обліку та контролю

З урахуванням наведених проблем та тенденцій, для забезпечення належного рівня обліку й контролю основних засобів пропонуються такі напрями вдосконалення:

- Автоматизація обліку – впровадження сучасного ПЗ (BAS ERP, IS-PRO, SAP), що дозволяє вести облік у режимі реального часу, відслідковувати місцезнаходження, стан, терміни ТО тощо.

- Інтеграція бухгалтерського та технічного обліку, що дозволяє зв'язати дані бухгалтерії з реальними параметрами обладнання (знос, ремонт, поломки).
- Проведення регулярних інвентаризацій, включаючи вибіркові ревізії об'єктів із підвищеним ступенем ризику.
- Запровадження електронного документообігу, що підвищує швидкість, точність і прозорість операцій.
- Підвищення кваліфікації працівників, зокрема бухгалтерів, інженерів та фахівців з управління активами.
- Формування політики управління основними засобами (на рівні підприємства або муніципалітету) з чітко визначеними стандартами, процедурами, критеріями ефективності.

Роль обліку та контролю основних засобів у забезпеченні ефективного функціонування підприємства не можна недооцінювати. Особливо це стосується комунального енергетичного сектору, де технічна інфраструктура є основою для життєдіяльності цілих громад. Саме через якісний облік і контроль здійснюється економічне управління ресурсами, забезпечується довгострокова стабільність, підвищується інвестиційна привабливість і реалізується соціальна відповідальність підприємства. Удосконалення системи обліку та контролю основних засобів у комунальних підприємствах енергетичного сектору є важливою умовою забезпечення ефективного управління цими активами. Основними напрямками покращення є: Впровадження сучасних цифрових технологій. Одним із ключових напрямів розвитку обліку є автоматизація процесів:

- ERP-системи (Enterprise Resource Planning) дозволяють інтегрувати дані бухгалтерії, технічного обслуговування, ремонту та інвестицій в єдину базу;
- Системи управління активами (EAM – Enterprise Asset Management) дають змогу відстежувати стан кожного об'єкта в реальному часі;

- використання електронних інвентарних карток замість паперових дозволяє значно зменшити помилки та прискорити облік;
- застосування мобільних пристроїв для інвентаризації (QR-коди, RFID-мітки) сприяє точному і швидкому контролю на місцях.

Удосконалення методики амортизації. Багато підприємств використовують спрощені методи амортизації, які не відображають реального зносу активів. Рекомендується:

- запроваджувати компонентний облік для складних об'єктів (наприклад, енергетичних установок), де кожен елемент має свій строк служби;
- проводити регулярну переоцінку активів для уточнення вартості та залишкового ресурсу;
- застосовувати гнучкі методи амортизації, які враховують інтенсивність експлуатації.

Посилення внутрішнього контролю. Удосконалення контролю має включати:

- розробку внутрішніх стандартів обліку та обігу основних засобів;
- створення інвентаризаційних комісій з участю технічних фахівців, а не лише бухгалтерів;
- аудит технічного стану активів щонайменше раз на 1–2 роки;
- систематичне навчання персоналу, зокрема відповідальних осіб за облік на місцях.

Удосконалення управлінської звітності. Класична фінансова звітність не завжди задовольняє потреби управління. Тому доцільно:

- впровадити внутрішні звіти про ефективність використання основних засобів (наприклад, коефіцієнти завантаження, витрати на ремонт, час простою);
- аналізувати життєвий цикл основних засобів та планувати оновлення на основі прогнозів;

- створити дашборди для керівництва з візуалізацією основних показників активів.

Взаємодія з органами управління та зовнішніми аудиторами. Для підвищення прозорості та відповідальності важливо:

- регулярно звітувати перед органами місцевого самоврядування щодо технічного стану та ефективності використання майна;
- проводити зовнішні аудити стану обліку та контролю активів;
- залучати незалежних експертів для оцінки технічного зносу та модернізації.

Юридичне забезпечення. Підприємствам необхідно вдосконалити нормативну базу:

- розробити внутрішні положення про порядок введення, списання, передачі та обліку основних засобів;
- забезпечити відповідальність матеріально відповідальних осіб через договори та посадові інструкції;
- контролювати відповідність національним стандартам обліку (П(С)БО) та МСФЗ у разі потреби.

Ці напрями дозволяють створити ефективну, прозору й економічно обґрунтовану систему управління основними засобами, що особливо актуально для підприємств енергетичного сектору, які працюють з критично важливою інфраструктурою.

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ

2.1. Визначення вартості основних засобів: первісна, залишкова, справедлива

Основні засоби є одним із ключових об'єктів бухгалтерського обліку підприємства, оскільки вони забезпечують тривалий виробничий процес та визначають капітальну структуру компанії. Їхня оцінка безпосередньо впливає на фінансові результати, розрахунок амортизації та формування звітності. Саме тому важливо коректно визначати їхню вартість, оскільки це дозволяє достовірно відображати активи підприємства, здійснювати економічний аналіз та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

В економічній літературі та нормативно-правових актах основні засоби оцінюються за різними підходами, зокрема виділяють первісну, залишкову та справедливую вартість. Кожна з цих категорій має своє функціональне значення і використовується для різних цілей у бухгалтерському та фінансовому обліку. Первісна вартість є базовою оцінкою основних засобів, оскільки вона визначається на момент придбання або введення активу в експлуатацію. Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 7 «Основні засоби», первісна вартість включає всі витрати, пов'язані з придбанням, створенням і доведенням об'єкта до стану, придатного для використання. Основні складові первісної вартості:

- ціна придбання (без урахування ПДВ, якщо підприємство є платником податку);
- мита та податки (крім тих, що підлягають відшкодуванню);
- транспортні витрати;
- витрати на монтаж, установку, випробування;

- оплата послуг консультантів, оцінювачів (якщо вони необхідні для введення активу в експлуатацію);
- інші витрати, що безпосередньо пов'язані з придбанням і встановленням активу.

Таким чином, первісна вартість є основою для нарахування амортизації та визначення подальшої залишкової вартості активу.

Первісна вартість є відправною точкою для подальшого обліку основного засобу. Вона встановлюється при придбанні або створенні об'єкта і залишається незмінною протягом усього періоду його використання (за винятком випадків модернізації, добудови, реконструкції, переоцінки тощо). У випадку безоплатного отримання основного засобу його первісна вартість визначається за справедливою вартістю на дату прийняття об'єкта на баланс. Якщо основні засоби надходять у результаті обміну на подібний актив, то їх оцінюють за балансовою вартістю переданого активу. Також важливо зазначити, що у разі внутрішнього виготовлення активу підприємством, до первісної вартості включаються витрати на матеріали, оплату праці, нарахування на заробітну плату, витрати на проектно-кошторисну документацію, інші витрати, безпосередньо пов'язані зі створенням активу. Первісна вартість підлягає коригуванню у таких випадках:

- модернізація (збільшення вартості через покращення функціональних характеристик);
- добудова або реконструкція (зміна конструкції або функціонального призначення);
- часткове списання (наприклад, при ліквідації частини об'єкта).

Залишкова вартість відображає поточний стан основних засобів після вирахування накопиченої амортизації та можливого знецінення. Її обчислюють за формулою: $ZB = PB - HA$ де:

- ЗВ – залишкова вартість;
- ПВ – первісна вартість;

- НА – накопичена амортизація.

Залишкова вартість має важливе значення, оскільки вона відображає реальну цінність активу, що ще може бути використаний у виробничому процесі. Вона також використовується для аналізу ефективності використання основних засобів та прийняття рішень щодо їх оновлення. Залишкова вартість – важливий показник, який дозволяє оцінити економічну доцільність подальшого використання основного засобу. У разі якщо залишкова вартість об'єкта суттєво знижується, підприємство може ухвалити рішення про його модернізацію, продаж або списання. У бухгалтерському обліку залишкова вартість змінюється щомісячно (чи щоквартально) внаслідок нарахування амортизації. Якщо об'єкт довгий час не переоцінювався, залишкова вартість може значно відрізнятися від ринкової (справедливої), що знижує достовірність облікової інформації. Для об'єктів, що майже повністю амортизовані, залишкова вартість може дорівнювати нулю. Проте такі активи часто продовжують використовуватись у господарській діяльності. У таких випадках доцільним є здійснення переоцінки або дооцінки об'єкта. Справедлива вартість визначається відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ 13 «Оцінка за справедливою вартістю»). Вона відображає суму, за якою актив може бути реалізований або замінений у ринкових умовах. Основні випадки застосування справедливої вартості:

- переоцінка основних засобів у бухгалтерському обліку;
- оцінка при злиттях і поглинаннях компаній;
- ліквідаційна оцінка у разі банкрутства підприємства.

Методи визначення справедливої вартості:

1. Ринковий підхід – використання ринкових цін аналогічних активів.
2. Витратний підхід – оцінка на основі витрат, необхідних для відтворення активу.
3. Доходний підхід – розрахунок майбутніх грошових потоків, які може приносити актив.

Таким чином, справедлива вартість забезпечує більш реалістичне відображення економічної цінності основних засобів у фінансовій звітності. Справедлива вартість дозволяє забезпечити об'єктивне уявлення про поточну економічну цінність активу. Вона застосовується, зокрема, у випадках:

- підготовки фінансової звітності відповідно до МСФЗ;
- реструктуризації підприємства;
- продажу активів на ринку;
- переоцінки для цілей забезпечення кредитів; • страхування основних засобів.

Справедлива вартість може визначатися незалежним оцінювачем із застосуванням загальноприйнятих методик, що базуються на порівнянні ринкових аналогів, обчисленні витрат на заміщення або оцінці потенційного доходу від використання активу. Недоліком цього підходу є залежність від зовнішніх ринкових факторів, нестабільність ринку та суб'єктивність оцінки. Водночас він забезпечує прозорість та економічну реальність вартості активу, що особливо важливо для зовнішніх користувачів звітності – інвесторів, кредиторів, державних органів. Порівняльну характеристику видів вартості наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Порівняльна характеристика видів вартості

Вид вартості	Визначення	Джерела даних	Основні функції	Використання в обліку
Первісна вартість	Витрати на придбання або створення активу	Фактичні витрати, документи купівлі	Визначення бази для амортизації	Фіксація початкової оцінки активу
Залишкова вартість	Первісна вартість за вирахуванням амортизації	Первісна вартість, амортизаційні нарахування	Визначення поточної вартості активу	Аналіз ефективності використання активу
Справедлива вартість	Сума, за яку актив може бути реалізований на ринку	Ринкові ціни, незалежна оцінка	Реальна оцінка активу на дату переоцінки	Формування фінансової звітності за МСФЗ
Вид вартості	Визначення	Джерела даних	Основні функції	Використання в обліку

Характеристику умов застосування різних видів вартості наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Характеристика умов застосування різних видів вартості

Вид вартості	Умови визначення	Частота застосування	Хто визначає	Обмеження / Особливості
Первісна	На момент придбання або створення	Одноразово (при надходженні)	Бухгалтер підприємства	Не змінюється без істотної події
Залишкова	Щомісячне/щоквартальне нарахування амортизації	Постійно	Бухгалтер (згідно з обліковою політикою)	Не відображає ринкову вартість
Справедлива	У разі переоцінки або оцінки майна	За потреби	Незалежний оцінювач або комісія	Вимагає ринкових даних, може бути суб'єктивною

Оцінка основних засобів є важливим аспектом бухгалтерського обліку та фінансового аналізу підприємства. Первісна вартість визначає початкові витрати на актив, залишкова – відображає його фактичний стан у процесі експлуатації, а справедлива – дозволяє оцінити актив за ринковими умовами. Застосування кожного виду вартості залежить від цілей управлінського обліку, вимог фінансової звітності та потреб підприємства у формуванні ефективної економічної політики. Коректний підхід до оцінки основних засобів забезпечує точність фінансової інформації та сприяє ефективному прийняттю рішень щодо інвестиційної та операційної діяльності.

2.2. Аналітичний та синтетичний облік основних засобів на комунальних підприємствах енергетичного сектору

Облік основних засобів на підприємстві ведеться відповідно до затвердженої облікової політики. Синтетичний облік здійснюється за рахунком 10 «Основні засоби» з деталізацією за субрахунками (будівлі, машини, транспорт, передавальні пристрої тощо). Аналітичний облік організовано за допомогою інвентарних карток, які ведуться по кожному об'єкту окремо. Особливу увагу на підприємстві приділяють технічному стану

об'єктів, строку служби та їх амортизації. Нарахування зносу здійснюється щомісяця із застосуванням прямолінійного методу, що відповідає галузевим стандартам. Програмне забезпечення, яке використовується, дозволяє автоматизувати облік і мінімізувати помилки при обробці інформації. Облік основних засобів на КП «Івано-Франківськміськсвітло» має кілька ключових особливостей:

- Великий обсяг однотипних об'єктів – підприємство обслуговує тисячі одиниць освітлювального обладнання (опори, ліхтарі), що потребує точного аналітичного обліку за географічним принципом.
- Амортизація об'єктів з тривалим строком служби – застосовується прямолінійний метод амортизації, а дані враховуються при розрахунках тарифів та вартості послуг.
- Капітальні ремонти – у разі суттєвого поліпшення об'єктів ремонтні витрати капіталізуються і збільшують первісну вартість основних засобів.
- Інвентаризація – проводиться щорічно, за участі спеціально створених комісій. Її результати оформлюються актами та заносяться до реєстрів обліку.
- Безоплатне надходження ОЗ – нерідко основні засоби передаються підприємству від міської ради або за рахунок бюджету розвитку.

Структура основних засобів КП «Івано-Франківськміськсвітло» характеризується значною питомою вагою передавальних пристроїв, машин і обладнання, які безпосередньо забезпечують виконання основної виробничої функції – зовнішнього освітлення міста. Значну частку складають також транспортні засоби спеціального призначення, зокрема автопідйомники, які використовуються для обслуговування ліній вуличного освітлення. Будівлі та споруди відіграють допоміжну роль, оскільки переважно використовуються для зберігання техніки, майна та організації офісної роботи. Інші основні засоби, як-от комп'ютерна техніка чи меблі, мають низьку вартісну питому

вагу, але відіграють важливу роль в адміністративному забезпеченні. Така структура зумовлена техніко-економічними особливостями підприємства, а також специфікою надання комунальних послуг у межах міської інфраструктури. Аналіз структури ОЗ дає змогу виявити пріоритети при капітальних вкладеннях та спрямовувати ресурси на модернізацію критично важливих елементів основних фондів.

Згідно з даними фінансової звітності КП «Івано-Франківськміськвітло» за перше півріччя 2024 року, первісна вартість основних засобів на кінець звітного періоду склала 1297,2 тис. грн, що на 13,8 % більше, ніж на початок періоду. Це свідчить про оновлення матеріально-технічної бази або отримання нових активів у користування. Накопичений знос становить 680,2 тис. грн, що складає приблизно 52 % від загальної вартості основних засобів, тобто значна частина фондів уже частково зношена. Залишкова вартість основних засобів становить близько 617 тис. грн, що може свідчити про необхідність поступового оновлення фондів. Аналіз структури показує, що найбільше капіталу зосереджено у передавальних пристроях і спецтехніці. Така структура підтверджує виробничу спрямованість підприємства й високий рівень технічної інфраструктури. Аналітичний облік основних засобів на підприємстві ведеться за кожною одиницею майна із зазначенням її найменування, інвентарного номера, місця експлуатації, відповідальної особи, дати введення в експлуатацію, первісної вартості, зносу та залишкової вартості. Для кожного об'єкта заводиться інвентарна картка (форма № ОЗ-6), що заповнюється на основі первинних документів – актів приймання-передачі (ОЗ-1) чи внутрішнього переміщення (ОЗ-2). Аналітичний облік є важливою частиною управлінського обліку, оскільки дозволяє швидко і точно ідентифікувати стан об'єктів ОЗ. Працівники бухгалтерії здійснюють контроль за своєчасністю оновлення даних в обліковій базі, що запобігає втратам чи безпідставному використанню майна. Також аналітичний облік використовується для підготовки даних до інвентаризації та списання об'єктів.

Його ефективна організація сприяє підвищенню прозорості управління матеріальними ресурсами. Виходячи з великої кількості об'єктів – опор освітлення, електромереж, трансформаторів, спецтехніки – аналітичний облік основних засобів на підприємстві має бути вкрай детальним. Кожному об'єкту надається інвентарний номер, визначається місце експлуатації (вулиця, район, підстанція) і матеріально відповідальна особа. У програмному забезпеченні ведеться база даних, що містить інформацію про строк служби, ступінь зносу та місце розташування. Особливої уваги потребують об'єкти, введені в експлуатацію понад 10 років тому, оскільки вони підлягають модернізації або списанню. Аналітичний облік допомагає ефективно управляти технікою, планувати ремонти та формувати графіки капітальних витрат. У процесі інвентаризації ці дані звіряються з фактичним станом об'єктів. Синтетичний облік основних засобів здійснюється шляхом відображення узагальнених даних про наявність і рух ОЗ у бухгалтерських рахунках, зокрема на рахунку 10 «Основні засоби» та відповідних субрахунках. Підприємство застосовує типову кореспонденцію рахунків для надходження, вибуття, амортизації та переоцінки основних засобів. Ведення синтетичного обліку автоматизоване за допомогою програмного забезпечення, яке забезпечує одночасне оновлення реєстрів обліку та генерацію звітності. У результаті систематизуються дані для складання балансу, форми №1-дс (для підприємств держсектору) та інших фінансових документів. Синтетичний облік дозволяє забезпечити інтеграцію з іншими елементами облікової системи – обліком витрат, доходів, амортизації. Його чітка організація є запорукою достовірності звітних даних та прийняття зважених управлінських рішень. На кінець звітного періоду залишкова вартість основних засобів у балансі підприємства обліковується за рахунком 10, а знос – на рахунку 13. Усі зміни у вартості основних засобів, у тому числі надходження, модернізація, вибуття чи списання, відображаються в системі бухгалтерських проведення. Згідно зі звітом, збільшення основних засобів могло бути пов'язане з капітальними інвестиціями, що обліковуються

спочатку на рахунку 15, а після введення в експлуатацію переносяться на рахунок 10. Амортизація за півріччя нараховується й списується на рахунки витрат (91–94) відповідно до функціонального призначення активів. Дані синтетичного обліку використовуються для формування фінансової звітності, зокрема балансу (форма №1-м) та звіту про фінансові результати (форма №2-мс). Точність ведення цього обліку забезпечує відповідність реального стану активів даним бухгалтерського обліку.

Первинне документування є ключовим етапом у процесі обліку основних засобів, оскільки саме з нього починається формування облікової інформації. На КП «Івано-Франківськміськсвітло» для оформлення операцій із надходження, переміщення, ремонту та списання основних засобів використовуються уніфіковані форми, затверджені Міністерством фінансів. Зокрема, використовуються форми ОЗ-1, ОЗ-2, ОЗ-3, ОЗ-6, які забезпечують стандартизовану фіксацію кожної операції. Документи складаються у двох примірниках, один з яких залишається у бухгалтерії, а другий – передається матеріально відповідальній особі. Дотримання правил заповнення первинної документації дозволяє уникнути порушень при подальшій перевірці або інвентаризації. Також ведеться електронний архів документів, що полегшує пошук інформації та забезпечує надійне зберігання даних. Амортизація основних засобів на підприємстві нараховується щомісяця із застосуванням прямолінійного методу, що передбачає рівномірне списання вартості протягом усього строку корисного використання. Облік амортизаційних відрахувань ведеться на рахунку 131 «Знос основних засобів», що дозволяє відображати накопичене зношення без зменшення балансової вартості об'єкта. Строки амортизації встановлюються на підставі технічної документації та нормативів, залежно від типу об'єкта. Дані про амортизацію використовуються для планування оновлення основних фондів і формування собівартості послуг. У майбутньому підприємство планує впровадити розрахунок амортизації в автоматичному режимі з використанням ERP-систем. Важливо забезпечити

коректність амортизаційних нарахувань, оскільки вони впливають на фінансовий результат та податкову звітність. Встановлено, що основні засоби підприємства мають технічно складну та капіталомістку структуру, що повністю відповідає характеру його діяльності – забезпечення належного рівня зовнішнього освітлення та технічного обслуговування електромереж. Найбільшу частку в складі основних засобів становлять передавальні пристрої (опори, кабельні мережі), машини та обладнання (електротехнічне оснащення, генератори), а також спеціалізований автотранспорт (автовишки, сервісні авто). Загальна первісна вартість основних засобів на кінець звітного періоду становила 1 297,2 тис. грн, що свідчить про поступове технічне оновлення підприємства.

Аналітичний облік основних засобів організований належним чином. Усі об'єкти мають інвентарні номери, прив'язані до конкретних місць експлуатації та матеріально відповідальних осіб. Для кожного об'єкта ведеться інвентарна картка (форма № ОЗ-6), в якій фіксуються вартісні характеристики, технічні параметри та дані про знос. Аналітична інформація зберігається як в електронному, так і в паперовому вигляді, що дозволяє здійснювати перехресну перевірку та забезпечує прозорість контролю за використанням активів. Така організація обліку сприяє формуванню повної інформації для проведення інвентаризації, планування капітальних ремонтів та визначення ефективності використання майна. Синтетичний облік здійснюється згідно з вимогами П(С)БО 7 «Основні засоби», з використанням рахунку 10 та відповідних субрахунків. Амортизація нараховується щомісячно за прямолінійним методом, що дозволяє рівномірно розподіляти витрати протягом строку корисного використання активів. У 2024 році рівень зносу основних засобів сягнув понад 52 %, що свідчить про часткове старіння технічної бази підприємства та необхідність оновлення основних фондів. Облік ведеться з використанням сучасного програмного забезпечення (зокрема, систем типу BAS), що забезпечує автоматизацію типових операцій та скорочення ручної праці

бухгалтера. Усі операції щодо надходження, переміщення, списання та модернізації ОЗ супроводжуються відповідними первинними документами та регламентованими бухгалтерськими проведеннями. У цілому система аналітичного та синтетичного обліку основних засобів на КП «Івано-Франківськміськсвітло» організована відповідно до вимог чинного законодавства та внутрішньої облікової політики підприємства. Ведення обліку забезпечує належний контроль за наявністю, рухом та станом основних засобів, а також створює інформаційну базу для формування фінансової звітності. Документування операцій, нарахування амортизації та облік зносу здійснюються систематично, із застосуванням відповідних форм і реєстрів. Автоматизовані облікові системи сприяють підвищенню точності та оперативності облікових процедур. Разом із цим, існує потенціал для подальшого вдосконалення облікових процесів, зокрема шляхом повної автоматизації, стандартизації облікових даних та посилення контролю за технічним станом активів.

2.3. Удосконалення обліку основних засобів на комунальних підприємствах енергетичного сектору

Комунальні підприємства енергетичного сектору, зокрема КП «Івано-Франківськміськсвітло», у своїй діяльності спираються на значну кількість основних засобів, від справного стану та правильного обліку яких безпосередньо залежить якість надання послуг. Разом із тим, досвід ведення обліку на таких підприємствах свідчить про наявність низки проблемних аспектів та організаційних недоліків у системі обліку основних засобів. Серед основних недоліків, які характерні для підприємств енергетичної сфери, можна виділити наступні:

- Низький рівень автоматизації облікових процесів – значна частина інформації обробляється вручну або з використанням застарілих

програмних продуктів, що призводить до помилок, дублювання даних і затримок у формуванні звітності.

- Недостатня якість аналітичного обліку – інвентаризаційна інформація часто є застарілою, а дані про місцезнаходження та технічний стан об'єктів потребують уточнення.
- Фрагментарне документування руху основних засобів – акти переміщення, списання чи модернізації не завжди оформлюються вчасно або в повному обсязі, що ускладнює подальший контроль.
- Високий рівень зносу активів – частина об'єктів експлуатується понад нормативний строк служби, проте не підлягає переоцінці чи заміні через відсутність механізмів внутрішнього аналізу ефективності використання.
- Недостатній рівень кваліфікації облікового персоналу щодо обліку необоротних активів з урахуванням нових нормативних змін і програмних можливостей.

Організація обліку основних засобів на комунальних підприємствах енергетичного сектору потребує постійного вдосконалення, з огляду на специфіку діяльності таких суб'єктів господарювання, зростання обсягу інфраструктурного обладнання та необхідність дотримання прозорості у використанні комунального майна. Оскільки основні засоби складають матеріальну основу надання послуг, ефективне управління ними передбачає не лише правильне бухгалтерське відображення, а й своєчасне оновлення, інвентаризацію, модернізацію та оптимальне використання технічних ресурсів. Одним із першочергових напрямів удосконалення є впровадження інтегрованих облікових систем, які дозволяють синхронізувати дані аналітичного та синтетичного обліку, спростити обробку інформації та сформувати єдину електронну базу основних засобів. Такі системи мають підтримувати автоматичне нарахування амортизації, формування бухгалтерських проведення, оновлення карток ОЗ, а також – зв'язок із GIS-системами для обліку об'єктів за

місцем їх розташування (актуально для вуличного освітлення та мереж). Поширення сучасних рішень на базі BAS ERP, Microsoft Dynamics 365, SAP тощо дозволить забезпечити високий рівень облікової аналітики, зменшити ризик дублювання або втрати даних. Також доцільно удосконалити процедури переоцінки та інвентаризації основних засобів, зокрема через регулярне оновлення методичних підходів до оцінки залишкової вартості, врахування ринкових змін та фактичного технічного стану об'єктів. На практиці на підприємствах комунального сектору часто відсутній чіткий механізм виявлення неефективно використовуваних або морально застарілих активів, що призводить до необґрунтованих витрат на їх утримання. Запровадження критеріїв ефективності використання основних засобів та їх інтеграція в систему внутрішнього контролю сприятимуть прийняттю більш обґрунтованих управлінських рішень. Важливо також розглянути можливість підвищення кваліфікації бухгалтерського персоналу щодо сучасних методів обліку основних засобів, облікових змін у державному секторі, а також ознайомлення з міжнародними підходами, які передбачають ширше застосування обліку за справедливою вартістю та знеціненням активів. У перспективі варто передбачити поступовий перехід на електронне документування всіх операцій з основними засобами – включно з актами введення в експлуатацію, передачі, модернізації та списання, що дозволить знизити адміністративне навантаження та прискорити обробку інформації.

Таким чином, удосконалення обліку основних засобів на підприємствах енергетичного сектору комунальної форми власності має здійснюватися комплексно, шляхом технологічної модернізації облікових систем, впровадження управлінських інструментів контролю, підвищення прозорості та достовірності даних, що відображаються у фінансовій звітності (див. табл. 2.3).

Одним із перспективних напрямів удосконалення обліку є впровадження хмарних технологій, які дозволяють забезпечити доступ до облікових даних у

будь-який час і з будь-якого пристрою. Це значно спрощує взаємодію між бухгалтерією, керівництвом і технічними службами.

Таблиця 2.3

Напрями вдосконалення обліку основних засобів на КП енергетичного сектору

№	Напрямок удосконалення	Зміст пропозиції	Очікуваний ефект
1	Автоматизація обліку	Впровадження інтегрованої програми обліку (напр., BAS, SAP, Microsoft Dynamics)	Зменшення людського фактора, підвищення точності даних
2	Удосконалення аналітичного обліку	Формування єдиної електронної бази з усіма об'єктами ОЗ, з прив'язкою до адрес	Прозорість, простота у проведенні інвентаризації
3	Регулярна переоцінка ОЗ	Застосування методик оцінки справедливої вартості з урахуванням технічного стану	Актуальність балансових даних, точніша амортизація
4	Електронне документування	Перехід на електронні акти введення, переміщення, списання через E-doc	Скорочення паперового документообігу, швидкість обробки
5	Підвищення кваліфікації облікових працівників	Проведення щорічного навчання з новітніх змін у П(С)БО та практики обліку	Зменшення помилок, підвищення якості звітності
6	Внутрішній контроль ефективності використання ОЗ	Впровадження критеріїв ефективності використання та зносу	Вчасне виведення з експлуатації або модернізація

Варто також передбачити інтеграцію бухгалтерської програми з модулями планування технічного обслуговування, що дає змогу відображати заплановані ремонти в обліковій системі. Таке поєднання обліку та управління сприятиме підвищенню точності бюджету на обслуговування основних засобів.

Крім того, облік повинен передбачати можливість ідентифікації активів за допомогою QR-кодів або RFID-міток, що прискорює інвентаризацію. Для вдосконалення інформаційної бази рекомендується регулярно оновлювати

довідники об'єктів, контрагентів, місць експлуатації. Працівники підприємства мають проходити щорічне підвищення кваліфікації з питань змін у нормативно-правовій базі обліку та сучасних програмних рішень. У рамках контролю варто запровадити періодичну верифікацію облікових даних з фактичним станом активів. Доцільним є також створення централізованої служби обліку основних засобів у складі підприємства, яка би координувала всі облікові дії. Удосконалення обліку має відбуватися не лише технічно, але й організаційно – шляхом узгодження функцій між підрозділами.

РОЗДІЛ 3 КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

3.1. Види контролю основних засобів

Ефективне управління основними засобами на підприємстві передбачає не лише їх належний облік, а й постійний контроль на всіх етапах життєвого циклу: від придбання або створення до вибуття. Контроль є невід’ємною складовою системи управління і здійснюється з метою попередження порушень, забезпечення ефективного використання активів, виявлення недоліків в обліковому процесі та своєчасного реагування на виявлені проблеми.

У практиці контролю виокремлюють три основні його види: попередній, поточний і підсумковий (ретроспективний). Кожен із них має своє функціональне призначення, інструментарій та сферу застосування. Їх комплексне застосування дозволяє забезпечити повний цикл контролю за рухом і використанням основних засобів на підприємстві.

Контроль за основними засобами є ключовим елементом управлінської системи підприємства, що забезпечує ефективне використання матеріальних ресурсів, попередження зловживань, своєчасне виявлення технічних несправностей та прийняття рішень щодо модернізації або списання об’єктів. Особливо актуальним є контроль основних засобів для комунальних підприємств, зокрема енергетичного сектору, які оперують значними обсягами інфраструктурних об’єктів. Ці види контролю мають взаємозв’язок і доповнюють один одного. Їх комплексне застосування дозволяє забезпечити повний цикл спостереження за станом, рухом і ефективністю використання основних засобів. Попередній контроль (превентивний) проводиться до моменту здійснення господарських операцій. Його основною метою є запобігання неефективному чи неправомірному використанню ресурсів, зокрема – капіталовкладень в основні засоби. Алгоритм роботи контролю наведено на рисунку 3.1.

Попередній контроль проводиться до моменту здійснення операцій з основними засобами. Його основною метою є запобігання помилкам, зловживанням і неефективному використанню ресурсів. Типові завдання попереднього контролю:

- перевірка доцільності інвестування у нові основні засоби;
- аналіз техніко-економічного обґрунтування;
- погодження проектної документації;
- перевірка відповідності запланованих витрат затвердженому бюджету;
- оцінка відповідності закупівель вимогам законодавства (наприклад, Закону України «Про публічні закупівлі»).

Рис. 3.1. Види контролю основних засобів

На комунальних підприємствах попередній контроль є критичним через відповідальність перед громадськістю, обмеженість ресурсів і необхідність дотримання процедур публічного фінансування. В умовах комунальних

підприємств енергетичного сектору попередній контроль є надзвичайно важливим, оскільки дозволяє уникнути необґрунтованих витрат бюджетних або тарифних коштів. При цьому важливо враховувати потреби конкретних структурних підрозділів, технічний стан існуючого обладнання, а також стратегічні плани модернізації інфраструктури. Одним з основних напрямків попереднього контролю є аналіз економічної доцільності інвестицій у придбання нових об'єктів основних засобів. До уваги беруться також нормативи споживання ресурсів, коефіцієнти зносу обладнання та очікувана віддача від використання нового активу. Експертиза технічної документації дозволяє уникнути закупівлі неякісного або надлишкового обладнання. На практиці попередній контроль включає також перевірку дотримання процедур тендерних закупівель, відповідності проєктів чинним нормативам та стандартам. У випадках, коли йдеться про залучення кредитних коштів чи державних субсидій, попередній контроль передбачає ретельне обґрунтування кожного пункту витрат. Такий контроль дозволяє своєчасно виявити ризики неефективного інвестування та розробити альтернативні варіанти дій. Залучення профільних спеціалістів до процесу попереднього контролю підвищує обґрунтованість управлінських рішень і сприяє формуванню довіри з боку наглядових і регуляторних органів. В умовах високої енергетичної залежності та необхідності підвищення енергоефективності, попередній контроль також відіграє роль запобіжника від нераціонального оновлення активів. Поточний контроль здійснюється безпосередньо в процесі експлуатації основних засобів. Він передбачає регулярне спостереження, аналіз і фіксацію фактичного стану об'єктів, а також дотримання встановлених норм їх використання. Поточний контроль проводиться в процесі експлуатації основних засобів. Його завдання полягають у забезпеченні дотримання встановлених стандартів і правил використання активів, а також оперативному реагуванні на виявлені проблеми. Основні напрямки поточного контролю:

- технічний нагляд за станом обладнання;

- моніторинг ефективності використання активів;
- облік зупинок, відхилень, дефектів;
- контроль за виконанням ремонтних графіків;
- контроль правильності документального оформлення операцій (введення в експлуатацію, переміщення, ремонт).

Цей вид контролю є оперативним інструментом управління, який дозволяє своєчасно виявляти й усувати порушення, а також попереджати аварії або значні втрати. Поточний контроль здійснюється як фінансовими службами, так і інженерно-технічним персоналом підприємства. Важливо, щоб інформація, отримана в результаті такого контролю, своєчасно передавалася до керівництва та бухгалтерії для оперативного реагування та коригування діяльності.

Регулярне проведення поточного контролю сприяє забезпеченню належного технічного стану основних засобів, дотриманню графіків обслуговування та своєчасному проведенню ремонтів. Завдяки цьому знижується ймовірність аварійних зупинок, продовжується строк служби обладнання та зменшуються витрати на капітальні ремонти. Поточний контроль також дозволяє фіксувати факти нецільового або неефективного використання майна, що може стати підставою для дисциплінарних або адміністративних заходів. Він є важливим джерелом інформації для формування управлінської звітності та аналізу ключових показників діяльності підприємства. Особливу роль відіграє щоденний контроль за показниками лічильників, навантаженням на енергетичне обладнання, витратами палива, води чи електроенергії. Це дозволяє оперативно виявляти перевищення нормативів або аномальні показники, що свідчать про несправності. У системі комунального господарства поточний контроль є також основою для взаємодії між підрозділами, сприяючи більш точному плануванню ресурсів і підвищенню відповідальності персоналу за збереження та використання основних засобів. Підсумковий контроль, або

ретроспективний, проводиться після завершення певного звітного періоду або після здійснення операцій з основними засобами (наприклад, після модернізації, списання або інвентаризації). Його мета – оцінка ефективності використання основних засобів, виявлення порушень або невідповідностей, а також вироблення рекомендацій для покращення майбутньої роботи. Підсумковий контроль (ретроспективний) здійснюється після завершення операцій чи звітного періоду. Його основна мета – оцінити фактичну ефективність використання основних засобів, виявити порушення й сформулювати рекомендації. Основні інструменти:

- аналіз фінансової та статистичної звітності;
- порівняння фактичних і планових показників;
- перевірка даних бухгалтерського обліку;
- проведення інвентаризації;
- аудит ефективності інвестицій у модернізацію.

Цей контроль дозволяє сформулювати висновки щодо доцільності витрат, використання ресурсів та визначити необхідність коригування облікової політики або управлінських процедур. Підсумковий контроль дозволяє об'єктивно оцінити результати управлінських рішень, виявити резерви підвищення ефективності та вдосконалити систему обліку й контролю в цілому. У комунальних підприємствах результати підсумкового контролю часто використовуються для обґрунтування тарифної політики, звітності перед місцевими органами влади та громадськістю. Крім того, такий контроль дозволяє виявити нераціональне використання ресурсів, невідповідність амортизаційної політики реальному стану активів та проблеми з технічним обслуговуванням. Аналіз підсумкових показників сприяє виявленню слабких місць у системі управління основними засобами, наприклад, у питаннях своєчасного оновлення парку обладнання або модернізації об'єктів інфраструктури. На основі результатів підсумкового контролю формується інформаційна база для прийняття стратегічних рішень щодо капіталовкладень,

розробки нових регламентів або змін до облікової політики. У багатьох випадках він є основою для проведення внутрішнього аудиту або ревізій органами державного фінансового контролю. Такий контроль дозволяє порівнювати ефективність використання основних засобів у різних підрозділах, а також між підприємствами галузі. На його основі готуються пропозиції щодо оптимізації витрат, підвищення енергоефективності, а також щодо раціонального розміщення ресурсів. Результати підсумкового контролю також є підґрунтям для складання річної фінансової звітності та подання її у відповідні інстанції. Особливо важливо, що підсумковий контроль створює умови для підвищення прозорості діяльності комунальних підприємств та зміцнення довіри з боку громадськості й органів місцевого самоврядування. Окрім класифікації за стадіями господарського процесу, контроль також поділяється за напрямками: фінансовий, технічний, адміністративний тощо. На комунальних підприємствах енергетичного сектору важливу роль відіграє технічний контроль, який дає змогу оперативно виявляти зношення або вихід з ладу обладнання. Також актуальним є вибірковий контроль, який дозволяє перевірити окремі об'єкти з урахуванням їх ризиковості або вартості. Практика показує, що ефективність контролю зростає за умови автоматизації процесу моніторингу, зокрема через використання спеціалізованих програмних продуктів. Таким чином, комплексна система контролю дозволяє зменшити втрати, уникнути зловживань та підвищити рівень збереження основних засобів.

Контроль може здійснюватися як регулярно, за графіком, так і раптово, з метою виявлення порушень у реальному часі. В умовах обмеженого бюджету особливої актуальності набуває пріоритетний контроль, зосереджений на об'єктах з високою вартістю або стратегічною значущістю. Значну увагу слід приділяти документальному супроводу контрольних процедур, оскільки саме первинні документи є базою для аналітичної перевірки. Важливо, щоб контроль здійснювався незалежними уповноваженими особами, що гарантує

об'єктивність і неупередженість перевірки. Підвищення ефективності контролю також можливе за рахунок внутрішнього аудиту, який забезпечує систематичний аналіз операцій з основними засобами та формування рекомендацій для керівництва. Порівняльну характеристику контролів наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика видів контролю

Ознака	Попередній контроль	Поточний контроль	Підсумковий контроль
Момент здійснення	До проведення операцій	Під час здійснення операцій	Після завершення операцій або періоду
Мета	Попередження помилок і зловживань	Своєчасне реагування на відхилення	Оцінка ефективності, виявлення недоліків
Об'єкт контролю	Планові документи, бюджети, проекти	Технічний стан, документи, експлуатація	Звіти, облік, інвентаризація
Інструменти	Експертиза, погодження, розрахунки	Спостереження, технічні перевірки, облік	Аудит, аналіз звітності, інвентаризація
Виконавці	Керівництво, економісти, бухгалтери	Технічний персонал, бухгалтери	Аудитори, ревізори, внутрішній контроль
Результат	Дозвіл або відмова на здійснення операції	Усунення недоліків, корекція дій	Висновки, рекомендації, коригування політик

3.2. Внутрішній контроль за станом та використанням основних засобів

Система внутрішнього контролю за станом та використанням основних засобів є необхідною умовою для забезпечення ефективного функціонування комунального підприємства енергетичного сектору. На КП «Івано-Франківськміськсвітло» контроль охоплює як фізичне збереження об'єктів, так і правильність та повноту їх облікового відображення. Враховуючи масштабність та розгалуженість основних фондів підприємства – зокрема освітлювальних мереж, опор, електрощитового обладнання, спеціалізованої

техніки – внутрішній контроль має системний характер і передбачає координацію між структурними підрозділами. На підприємстві функціонують виробничі підрозділи, які здійснюють безпосередню експлуатацію основних засобів. Зокрема, це:

- служба зовнішнього освітлення, яка відповідає за обслуговування та ремонт мереж освітлення міста;
- автотранспортна дільниця, що експлуатує і обслуговує спецтехніку (автовишки, крани);
- енергетична група, яка відповідає за кабельні мережі, щитове обладнання та трансформатори;
- адміністративно-господарський підрозділ, який забезпечує належний стан офісного майна, інвентарю та будівель.

Для здійснення ефективного внутрішнього контролю в межах зазначених підрозділів застосовують основні методи та інструменти контролю (див табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Основні методи та інструменти контролю

Метод / інструмент	Зміст контролю та функція
Інвентаризація	Порівняння фактичної наявності об'єктів із даними обліку
Огляд технічного стану	Візуальний або технічний огляд (за участю інженера або майстра)
Акти внутрішніх перевірок	Фіксація недоліків у використанні або пошкодження основних засобів
Журнали обліку експлуатації техніки	Ведуться у виробничих дільницях, містять дані про використання ресурсів
Обхід маршрутів освітлення	Перевірка справності освітлення на вулицях, фіксація несправностей

Наради з обліку та використання ОЗ	Узагальнення інформації, оцінка зносу, планування списань або ремонтів
------------------------------------	--

Важливою частиною внутрішнього контролю є також контроль витрат, які безпосередньо пов'язані з експлуатацією основних засобів. Витрати на паливо, електроенергію, запчастини, ремонти та техобслуговування підлягають аналізу на рівні виробничих підрозділів. З цією метою на підприємстві ведуться:

- відомості витрат за кожною одиницею спецтехніки;
- звіти про виконані ремонтні роботи;
- облікові картки витрат по об'єктах освітлення;
- порівняльні таблиці планових та фактичних витрат.

Контроль за витратами дозволяє виявляти нераціональне використання ресурсів, вчасно планувати ремонтні заходи та підвищувати загальну економічну ефективність експлуатації основних засобів. Загалом, ефективний внутрішній контроль у поєднанні з фінансовим обліком сприяє забезпеченню збереження основних засобів, достовірності бухгалтерської інформації, а також є підґрунтям для прийняття управлінських рішень щодо технічного оновлення матеріально-технічної бази підприємства. Внутрішній контроль за станом та використанням основних засобів – це система заходів, процедур і методів, яка забезпечує дотримання принципів ефективного, економного та цільового використання ресурсів підприємства. Для комунальних підприємств енергетичного сектору, зокрема КП «Івано-Франківськміськвітло», ця функція є ключовою, оскільки від належного обліку, технічного стану та раціонального використання основних засобів значною мірою залежить якість надання послуг населенню, енергетична безпека та стабільність роботи інфраструктури. Одним з основних завдань внутрішнього контролю є виявлення фактів неефективного або неналежного використання основних засобів, що дозволяє уникнути втрат та зниження продуктивності. Контроль здійснюється не лише на етапі придбання чи списання активів, а й упродовж усього періоду їх експлуатації.

Особливу увагу приділяють аналізу відповідності технічного стану об'єктів встановленим стандартам і нормам. На КП «Івано-Франківськміськсвітло» контроль охоплює і технічну перевірку обладнання, і контроль за дотриманням графіків технічного обслуговування. Це дає змогу вчасно виявляти зношення або поломки та запобігати аваріям. Внутрішній контроль також спрямований на перевірку достовірності первинної документації, яка є основою для формування бухгалтерських записів. Використання цифрових інструментів обліку дозволяє автоматизувати частину контрольних процедур, зменшити вплив людського фактора та пришвидшити прийняття управлінських рішень. Звіти про результати внутрішнього контролю регулярно аналізуються керівництвом для визначення слабких місць у системі управління активами. На підставі цього можуть розроблятися заходи щодо модернізації обладнання або коригування облікової політики. Таким чином, внутрішній контроль виступає не лише як засіб перевірки, а й як дієвий інструмент стратегічного управління основними засобами підприємства. Організаційна структура внутрішнього контролю. На підприємстві функціонує багаторівнева система контролю, яка включає:

- контроль на рівні структурних підрозділів, які здійснюють безпосередню експлуатацію основних засобів;
- контроль з боку бухгалтерії та економічної служби, які відповідають за точність фінансового обліку та обґрунтованість витрат;
- адміністративний контроль, що реалізується керівництвом підприємства шляхом прийняття стратегічних рішень щодо модернізації та оновлення основних фондів.

Так, до основних виробничих підрозділів, що відповідають за експлуатацію основних засобів, належать:

- Служба зовнішнього освітлення – відповідає за утримання та технічне обслуговування мережі вуличного освітлення міста, включаючи опори, ліхтарі, світильники, кронштейни, лінії електропередач;

- Автотранспортна дільниця – обслуговує парк спеціалізованої техніки (автовишки, підйомники, крани, монтажні платформи);
- Енергетична група – відповідає за експлуатацію електрощитового обладнання, трансформаторів, кабельних ліній;
- Адміністративно-господарський відділ – забезпечує функціонування офісного приміщення, охоплюючи облік меблів, оргтехніки, побутового обладнання.

Контроль за витратами на експлуатацію основних засобів. Окрему увагу в системі внутрішнього контролю приділено витратам, пов'язаним з використанням основних засобів. До основних статей таких витрат належать:

- витрати на пальне для спецтехніки;
- електроенергія, що споживається об'єктами освітлення;
- запасні частини та матеріали для ремонту та обслуговування;
- оплата ремонтних робіт, як внутрішніх, так і сторонніх.

У межах виробничих підрозділів підприємства ведеться облік за наступними формами:

- відомості витрат пального по кожному транспортному засобу, з деталізацією маршрутів і обсягів споживання;
- ремонтні журнали з описом проведених робіт, використаних матеріалів та трудовитрат;
- облікові картки освітлювальних об'єктів, де фіксуються зміни у стані технічних елементів (заміна ламп, пошкодження проводки);
- порівняльні таблиці планових і фактичних витрат, що дозволяють виявити відхилення та потенційні зони неефективності.

На основі зведених даних здійснюється аналіз ефективності витрат, у тому числі за допомогою коефіцієнтів рентабельності, питомих витрат на одиницю вироблених чи наданих послуг тощо. Це сприяє оптимізації витрат, підвищенню якості управлінських рішень та зниженню виробничих ризиків. Взаємодія внутрішнього контролю з бухгалтерським та управлінським обліком.

Результати внутрішнього контролю безпосередньо впливають на достовірність бухгалтерської інформації. Наприклад, акти інвентаризації можуть слугувати підставою для коригування залишкової вартості об'єктів, списання або переоцінки. Дані про витрати, отримані внаслідок внутрішнього аналізу, використовуються для формування калькуляцій, бюджетів, кошторисів і прогнозних звітів. Управлінський персонал використовує результати внутрішнього контролю для прийняття рішень щодо:

- списання морально застарілого або фізично зношеного обладнання;
- доцільності модернізації певних об'єктів;
- оптимізації структури основних засобів;
- перегляду графіків ремонтів;
- інвестування в нові технології.

Роль цифровізації у внутрішньому контролі. У сучасних умовах важливу роль відіграє автоматизація процесів контролю. КП «Івано-Франківськміськсвітло» поступово впроваджує IT-рішення для моніторингу стану основних засобів:

- електронні журнали обліку техніки, доступні в єдиній внутрішній мережі;
- системи ГІС-навігації, які дозволяють відстежувати місцезнаходження та стан світлоточок;
- модулі обліку витрат в інтегрованих бухгалтерських програмах;
- цифрові карти обслуговування об'єктів, з можливістю оновлення в режимі реального часу.

Використання таких засобів підвищує оперативність контролю, знижує ймовірність людської помилки, покращує обґрунтованість управлінських рішень та формує умови для впровадження принципів енергоменеджменту. Отже, система внутрішнього контролю за станом і використанням основних засобів на комунальному підприємстві «Івано-Франківськміськсвітло» є важливою складовою управління підприємством. Її ефективне функціонування базується на чіткій організації контролю в межах підрозділів, застосуванні

різноманітних інструментів контролю, обліку витрат та використанні сучасних цифрових технологій. Поєднання контрольних процедур з обліковими та аналітичними заходами створює надійне підґрунтя для забезпечення ефективної експлуатації основних засобів, збереження їх вартості та своєчасного оновлення.

3.3. Підвищення ефективності основних засобів на комунальних підприємствах

Ефективність використання основних засобів (ОЗ) є одним із ключових показників результативності діяльності комунального підприємства, оскільки саме основні засоби формують матеріально-технічну базу для виробництва послуг. На підприємствах енергетичного сектору, таких як КП «Івано-Франківськміськвітло», ефективність експлуатації основних засобів безпосередньо впливає на якість електропостачання, освітлення вулиць, енергозбереження та безпеку міської інфраструктури. Поняття ефективності використання основних засобів. Під ефективністю використання ОЗ розуміється досягнення найбільшого результату (випуску продукції, надання послуг) при найменших витратах ресурсів на одиницю вартості основних фондів. До ключових аспектів ефективності належать:

- інтенсивність використання – частота й повнота залучення об'єктів у процес виробництва;
- продуктивність основних засобів – обсяг виконаних робіт або наданих послуг на одиницю основного засобу;
- економічна віддача – відношення отриманого доходу або зекономлених ресурсів до вартості основних фондів;
- рівень технічного зносу та морального старіння – впливає на витрати на обслуговування та ремонт.

Основні проблеми ефективності на комунальних підприємствах. Комунальні підприємства часто зіштовхуються з низкою об'єктивних та суб'єктивних проблем, які стримують підвищення ефективності ОЗ:

1. Застарілість основних засобів – велика частка основних фондів має високий ступінь фізичного та морального зносу.
2. Нерегулярне оновлення парку техніки та обладнання – через обмежене фінансування оновлення проводиться епізодично або лише в аварійних випадках.
3. Низький рівень автоматизації – відсутність сучасних ІТ-рішень для управління експлуатацією та ремонтом техніки.
4. Неефективне планування використання – відсутність гнучких графіків роботи, дублювання функцій між підрозділами.
5. Високі витрати на ремонт – внаслідок несвоєчасного технічного обслуговування та експлуатації з порушеннями інструкцій.

Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів. Для подолання вищезазначених проблем та підвищення ефективності основних засобів на комунальних підприємствах пропонується впровадження комплексу організаційних, технічних та економічних заходів:

1. Оптимізація структури основних засобів. Першочерговим завданням є аналіз доцільності використання кожної одиниці основних засобів. Рекомендується:

- списання безнадійно зношеного або неефективного обладнання;
- передача невикористовуваних об'єктів в оренду або реалізація;
- концентрація ресурсів на найнеобхідніших та рентабельних напрямках.

2. Удосконалення системи технічного обслуговування і ремонтів.

Системне планування ТОіР (технічного обслуговування і ремонту) передбачає:

- створення графіків профілактичного обслуговування;
- облік надійності об'єктів (історія поломок, час простоїв);

- використання аналітики для прогнозування ймовірних несправностей;
- ведення електронних карток технічного стану основних засобів.

3. Впровадження обліково-аналітичних інструментів. Для забезпечення ефективного контролю й аналізу ефективності необхідне впровадження таких механізмів:

- визначення коефіцієнтів використання (коефіцієнт змінності, фондоддачі, зносу тощо);
- складання щомісячних звітів про експлуатацію техніки та устаткування;
- оцінка економічного ефекту від модернізацій або списань;
- аналітичні панелі в бухгалтерських та управлінських програмах.

4. Технічне оновлення основних фондів. Підвищення ефективності неможливе без інвестицій у нову техніку, обладнання та програмні продукти. Комунальним підприємствам рекомендовано:

- проводити аудит основних засобів з метою виявлення об'єктів, що підлягають оновленню;
- брати участь у програмах співфінансування з місцевих бюджетів;
- використовувати лізинг та грантові механізми для закупівлі нової техніки;
- здійснювати переобладнання з урахуванням енергоефективних технологій.

5. Підвищення кваліфікації персоналу. Оскільки ефективність використання залежить не лише від технічного стану, але й від професіоналізму користувачів, необхідно:

- проводити навчання персоналу щодо правил експлуатації ОЗ;
- запровадити систему мотивації за економію ресурсів;
- залучати інженерів та техніків до прийняття рішень щодо оновлення фондів.

Практика КП «Івано-Франківськміськсвітло» у підвищенні ефективності ОЗ. На підприємстві застосовуються кілька ефективних заходів:

- маршрутні перевірки вуличного освітлення проводяться щотижня, що дозволяє оперативно реагувати на несправності;
- використання облікових карток на кожну одиницю техніки забезпечує контроль за витратами та простоєм;
- систематичне порівняння фактичних витрат з плановими дозволяє оперативно виявляти неефективне використання палива, електроенергії, запчастин;
- часткове оновлення автопарку – за останні роки підприємство закупило нові автовишки та вантажівки за рахунок бюджетних коштів та місцевих програм підтримки;
- встановлення світлодіодного освітлення на низці вулиць, що дало змогу зменшити витрати на електроенергію на понад 30%.

Розрахунок фондівіддачі основних засобів підприємства наведено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Розрахунок фондівіддачі основних засобів КП «Івано-Франківськміськсвітло» (за I півріччя 2024 року)

№ з/п	Показник	Значення, тис. грн
1	Чистий дохід від реалізації продукції (робіт, послуг)	6 200,0
2	Залишкова вартість основних засобів на початок періоду	115 703,0
3	Залишкова вартість основних засобів на кінець періоду	129 719,0
4	Середня залишкова вартість основних засобів за	122 711,0

	період	
5	Фондовіддача (ряд. 1 / ряд. 4), грн/грн	0,0505

Кожна гривня, вкладена в основні засоби, принесла близько 5 копійок доходу за пів року. Це низький рівень фондовіддачі, що може свідчити про:

- високий ступінь зносу або простоїв основних засобів;
- неефективне використання обладнання або техніки;
- надмірний обсяг невикористаних основних фондів;
- сезонний характер діяльності (освітлення – частково залежне від пори року).

Згідно з розрахунками, фондовіддача за півріччя становить 0,0505 грн/грн, що свідчить про отримання лише 5 копійок доходу з кожної гривні вартості основних засобів. Такий показник потребує додаткового аналізу, зокрема щодо сезонності виручки, ступеня зношеності обладнання та рівня ефективного завантаження основних фондів. Підвищення ефективності використання основних засобів є пріоритетним завданням для комунальних підприємств, з огляду на обмеженість фінансових ресурсів, зростання витрат на енергоносії та необхідність забезпечення безперервного функціонування критичної інфраструктури. Досягнення цього завдання можливе лише за умови системного підходу: поєднання аналізу, контролю, планування, технічного оновлення та мотивації персоналу. Досвід КП «Івано-Франківськміськсвітло» демонструє, що навіть у складних умовах можливо досягати позитивних результатів завдяки чіткому управлінню основними фондами, запровадженню контролю витрат, оновленню техніки та впровадженню сучасних підходів до експлуатації обладнання. Результати розрахунку фондовіддачі, представлені у таблиці 3.1, свідчать про надзвичайно низький рівень економічної віддачі основних засобів на підприємстві. Показник 0,0505 грн/грн означає, що за кожну гривню залишкової вартості основних засобів підприємство отримує лише 5 копійок чистого доходу. Для порівняння:

- на промислових підприємствах нормальним рівнем фондівдачі вважається 1,2–2,5 грн/грн;
- на енергетичних підприємствах комунального сектору – 0,5–1,0 грн/грн (залежно від сезону, структури послуг і ступеня автоматизації).

Таким чином, наявне значення фондівдачі вказує на серйозне недовикористання потенціалу основних засобів або недостатній рівень доходу, що формується внаслідок:

- низьких тарифів на послуги, які не покривають реальну собівартість;
- сезонного характеру діяльності (влітку рівень використання техніки та освітлення нижчий);
- високого зносу основних засобів, які потребують частих ремонтів і простоїв;
- відсутності додаткових джерел доходу, таких як зовнішні замовлення чи комерційні контракти.

Напрями підвищення фондівдачі. Щоб підвищити рівень фондівдачі та, відповідно, ефективність використання основних засобів, підприємству доцільно реалізувати низку заходів:

1. Раціоналізація структури основних засобів:
 - списання безнадійно зношених об'єктів, що не генерують доходу;
 - переобладнання або реконструкція об'єктів, які можна адаптувати під нові функції;
 - скорочення простою техніки та об'єктів освітлення, які не експлуатуються постійно.
2. Модернізація основних фондів:
 - інвестування в енергоощадні технології (наприклад, LED-освітлення, автоматичне керування світлоточками);

- закупівля сучасної техніки з вищою продуктивністю та нижчими експлуатаційними витратами.
3. Активне залучення техніки у виробничий процес:
- оптимізація маршрутів роботи техніки;
 - залучення спецтехніки для сторонніх замовників (у межах дозволеного законодавством) із метою додаткового доходу.
4. Ефективне управління витратами:
- удосконалення системи планування та аналізу витрат на ремонти й обслуговування;
 - зниження витрат на енергоносії через енергоменеджмент;
 - запровадження стимулів для персоналу за економне використання ресурсів.
5. Покращення управлінського обліку:
- запровадження детального обліку використання кожної одиниці техніки (мотогодини, пробіг, кількість виїздів);
 - регулярний моніторинг ключових показників ефективності, включно з фондівіддачею, коефіцієнтом використання, питомими витратами тощо.

ВИСНОВОК

Проведене дослідження обліку та контролю основних засобів на комунальних підприємствах енергетичного сектору дозволяє зробити низку ґрунтовних висновків теоретичного, методичного та практичного характеру.

Передусім, варто відзначити, що основні засоби на комунальних підприємствах, зокрема в енергетичному секторі, відіграють виняткову роль у забезпеченні безперебійного надання життєво важливих послуг населенню та інфраструктурі міста. Вони є не лише технічним ресурсом, а й стратегічною основою для довгострокового функціонування підприємства. З огляду на це, питання правильного обліку, оцінки, модернізації та контролю таких активів набуває особливої актуальності.

У теоретичному розділі роботи було з'ясовано, що основні засоби – це довгострокові матеріальні активи, які використовуються у процесі виробництва або надання послуг, не втрачаючи при цьому своєї сутності протягом одного або декількох операційних циклів. Відповідно до П(С)БО 7, а також міжнародного стандарту IAS 16, визнання, оцінка та амортизація основних засобів мають здійснюватися у суворій відповідності до встановлених критеріїв. У контексті роботи було розкрито класифікацію основних засобів за цілою низкою ознак, що дозволяє краще адаптувати облікову політику підприємства до специфіки активів.

Нормативно-правове забезпечення обліку основних засобів в Україні є достатньо розвиненим, однак його практична реалізація у сфері комунальної енергетики нерідко залишається на низькому рівні. Як показав аналіз, чинне законодавство містить як національні, так і міжнародні підходи до ведення обліку, проте часто-густо підприємства не мають належного кадрового та технічного ресурсу для якісного впровадження вимог МСФЗ. Визначено, що сучасні виклики – це не лише дотримання стандартів, а й реальна здатність підприємств адаптуватися до цифрової трансформації облікових процесів.

Особливу увагу в роботі було приділено аналізу амортизаційної політики. Було виявлено, що вибір методу амортизації має стратегічне значення для формування витрат, собівартості продукції та фінансових результатів підприємства. Разом з тим, на практиці підприємства найчастіше застосовують прямолінійний метод, навіть коли інші методи були б економічно доцільнішими. Це свідчить про консервативність та обмеженість у прийнятті управлінських рішень у сфері обліку.

Практична частина дипломної роботи висвітлила реальні проблеми обліку основних засобів у комунальному секторі, серед яких: низький рівень автоматизації, відсутність електронного документообігу, несистематичне проведення інвентаризацій, недостатня взаємодія бухгалтерських і технічних підрозділів. Більшість основних засобів мають значний знос (часто понад 50–60%), що ускладнює технічне обслуговування та підвищує ризики аварій, простоїв та порушень у наданні послуг.

Контроль за використанням основних засобів на підприємствах енергетичного сектору залишається слабкою ланкою в системі управління. Як показало дослідження, інструменти контролю не завжди є системними та ефективними: обмежене використання аудиту, слабе документування процесів, відсутність ризик-орієнтованого підходу до обліку. У той же час, саме ефективний контроль – інвентаризаційний, документальний, економічний – є запорукою прозорого, законного та ефективного функціонування підприємства.

Результатом дослідження стала розробка конкретних пропозицій щодо вдосконалення обліку та контролю основних засобів:

1. Впровадження сучасних ERP- та EAM-систем, які забезпечують автоматизований облік, контроль стану та ефективне управління життєвим циклом активів.
2. Запровадження електронного документообігу, у тому числі електронних інвентарних карток.

3. Регулярне проведення переоцінки основних засобів з метою актуалізації даних та обґрунтованого формування амортизації.
4. Поглиблення інтеграції бухгалтерського обліку з технічними службами підприємства.
5. Розробка внутрішніх стандартів і положень щодо управління основними засобами.
6. Підвищення кваліфікації персоналу у сфері сучасних методів обліку, контролю і планування інвестицій.

Узагальнюючи результати дипломної роботи, можна дійти висновку, що забезпечення ефективного функціонування основних засобів на комунальних підприємствах енергетичного сектору вимагає комплексного підходу – від дотримання нормативних стандартів до цифрової трансформації облікових процедур. Саме облік і контроль є фундаментом прозорості, економічної стабільності, технічної безпеки та інвестиційної привабливості таких підприємств.

Список використаних джерел

1. Колесник Е. Ф., Полищук М. С. – “Теоретичні аспекти обліку основних засобів”: аналіз поняття, оцінки, переоцінки, проблем упорядкування обліку з міжнародними стандартами URL:
https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/19183/1/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_%D0%9F%D0%B0%D1%81%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA_2018.pdf
2. Пиріжок С. Є. – “Нормативно-правове регулювання обліку експлуатації та вибуття основних засобів”: аналіз П(С)БО 7, ПКУ, МСФЗ, а також чотирьох рівнів регулювання URL:
https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5084/37.pdf?sequence=1&utm_source=
3. Pionbug (2020) – “Управлінський аспект обліку основних засобів на підприємстві”: задачі внутрішнього обліку, центра відповідальності, облікова політика URL:
https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/16885/1/PIONBUG_2020_P103-104.pdf
4. ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО СПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ Радіонова Наталія Йосипівна Михайлюк Ольга Валеріївна URL:
https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/12029/1/20190109_404.pdf
5. ЗАКОН УКРАЇНИ „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні“ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби” : затв. наказом Міністерства фінансів України від 27 квіт. 2000 р. № 92 URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>
7. МСФЗ (IAS) 16 “Основні засоби” : Міжнародний стандарт фінансової звітності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text
8. Облік основних засобів та аналіз ефективності їх використання Стецюк Любомир Миколайович URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35793/1/Stetsiuk%20L.M.pdf>
9. МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ НАКАЗ 30.09.2003 № 561 „Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів „(зі змінами) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03#Text>